

30/04: VNCH để lại nhiều di sản quý cho ngày nay và tương lai

Vũ Thăng Long

Gửi bài từ Hoa Kỳ nhân dịp 30/04

BBC, 23 tháng 4 2019

MICHAEL OCHS ARCHIVES

Người Sài Gòn - ảnh chụp năm 1962 của Michael Ochs

Đáng lẽ bài này được dành cho ngày 30/4 năm tới (2020), nhưng tác giả muốn viết sớm một năm để nhớ dĩ vãng buồn vào mỗi dịp tháng Tư, và nhắc lại những thành tựu không thể phủ nhận của 21 năm Việt Nam Cộng hòa (1954-1975) có thể thành bài học quý giá cho Việt Nam bây giờ và trong tương lai.

Trước tiên, di sản lớn nhất của VNCH đã để lại cho thế hệ sau 1975 phải nói đến là nền âm nhạc phong phú, đa dạng và chan chứa tình tự dân tộc và văn hóa dân gian.

Bất chấp chủ trương diệt tận gốc rễ của chính quyền mới sau tháng 4/1975, nét văn hóa bất diệt này vẫn tồn tại ở miền Nam và sau đó lan dần ra miền Bắc. Ban đầu chỉ có một số nhỏ bài hát được phép trình diễn chính thức, nhưng danh sách này lớn dần và đến nay thì hình như không có lệnh cấm giới hạn nữa.

Phong trào nhạc Bolero, hay còn được gọi là "nhạc vàng" tràn ngập bây giờ là ví dụ hùng hồn nhất.

Nhưng trong giới hạn của bài này, chúng tôi chỉ muốn đề cập đến các di sản chính khác về giáo dục, kinh tế, chính trị hành chính và xã hội.

Tự hào tuổi trẻ và nền giáo dục Miền Nam

Đọc xong vài quyển sách gọi chuyện cũ, tưởng như đã được rũ sạch nỗi ám ức cái "hội chứng Việt Nam" (Vietnam syndrome) từ lâu về một đất nước phú cường văn minh như Nam Hàn phải có trong giấc mơ cho xứ mình.

Thật sự từ trên 40 năm nay, sau khi du học ở tuổi 18 rồi ra trường, sống và đi làm nhiều nơi, tôi vẫn chưa tỉnh hay thoát ra khỏi "NÓ". Tôi chưa giải tỏa được nỗi ám ức của "giấc mơ xưa" ở tuổi thanh xuân. Tôi từng có những giấc mơ đội đá vá trời và lòng tự tin nhưng suốt đời vẫn chưa tìm thấy chốn "dung thân" để phục vụ lý tưởng tuổi trẻ.

Đã từng về làm việc ở Sài Gòn từ đầu thập niên 2000 cho đến 2014, tôi thấy hàng ngày sự phồn thịnh hơn của xã hội về vật chất so với những ngày tuổi trẻ miền Nam của tôi, nhưng tôi vẫn tò mò tìm hiểu nơi đám người tuổi trẻ hiện nay, xem họ có chia sẻ cái "phần hồn ngày xưa" của đám anh em chúng tôi đã lớn lên trong cùng thành phố này.

Chúng tôi lớn lên trong khung cảnh của một đất nước loạn ly, nhưng may mắn còn được hấp thụ một nền giáo dục, tuy mang tiếng "từ chương" lý thuyết nhưng vẫn có một giá trị tối thiểu nào đó được chứng minh sau này khi đàn chim non miền Nam chúng tôi tốt nghiệp trung học, bay ra khắp các chân trời thế giới đã ghi lại nhiều thành tích trong các trường đại học Âu Mỹ.

Chúng tôi còn may mắn lớn lên trong một nền lễ giáo cổ truyền Việt Nam còn sót lại, tôn trọng các giá trị gia đình cao đẹp từ ngàn xưa, những tin yêu vào tình đời tình người vẫn còn mạnh mẽ.

Nhất là thời kỳ "vàng son" 1955-63 của nền Đệ nhất Cộng hòa trong thanh bình thịnh vượng của một VNCH dân chủ tương đối.

Đáng nói nhất là đám thiếu niên tuổi 15-16 thuở chúng tôi đã mạnh mẽ một lòng yêu nước mãnh liệt, muốn góp tay xây dựng một đất nước phú cường bằng sự chăm chỉ học hành trau dồi kiến thức, mơ tưởng đến một nền kinh tế hùng mạnh, một xã hội ấm no công bằng.

Chúng tôi chỉ có ý nghĩ đơn giản như đại đa số thanh thiếu niên trong các nước Á châu khác lúc ấy, là sẽ cố gắng học hành hay làm việc để xây dựng đất nước bằng một nền kinh tế vững chắc. Đó là lưu dấu kỷ niệm đậm đà nhất của tuổi thanh niên mới lớn ở miền Nam.

Sau này, khi có dịp về sống ở Sài Gòn rồi ngồi trầm ngâm hàng giờ bên ly cà phê ở quán Continental, tôi ngỡ ngàng xem từng đoàn xe máy phóng như đua chung quanh Nhà hát Thành phố - Trụ sở Hạ nghị viện VNCH trước 1975 - của những người trẻ tuổi bây giờ.

STR - Giới trẻ VN đang hướng về tương lai

Họ la hét âm ỉ, có vài cô mặc thiếu vải nhún nhảy tự nhiên trên băng sau của những chiếc xe máy Honda đất tiền kiểu mới nhất, ăn mừng trận bóng tròn vừa thắng Thái Lan hay Malaysia. Họ hét to "Việt Nam vô địch" như thể hiện ý chí chiến thắng đó giống các nhóm khán giả đông đảo thường la to mỗi lần có mặt trên những sân vận động.

Nhóm đua xe đông quá và dường như tạo thành sức sống mãnh liệt cho cái thành phố quá tải của đất nước được mệnh danh là "non trẻ" này, khi các nhóm trẻ từ 20 đến 40 tuổi

được ước tính chiếm 40% dân số, vẫn là một ẩn số lớn về xã hội và chính trị.

Những người trẻ bay lượn trong phố đêm trên những "mô tô bay" như biểu hiện của tự do, của văn minh còn được tìm thấy cho tuổi trẻ của mình trong đất nước đó. Tôi chợt hiểu tại sao họ thường "đi bão, xuống đường" tràn ngập với những rùng cò đỏ, băng rôn hay tô son vẽ mặt đậm màu quốc kỳ để chào mừng một trận vừa thắng "kẻ địch".

Bên trên những chiếc xe máy tốc độ giúp cái hùng khí ngăn ngừa chợt tìm thấy, lòng yêu nước được dịp tỏ rõ qua những sự kiện thể thao. Đam mê còn lại đó cùng những ly bia đầy giúp họ xóa đi cái vô cảm hàng ngày với những vấn đề lớn hơn của xã hội, và bớt đi cái mặc cảm thiếu trách nhiệm với một đất nước tụt hậu thua kém láng giềng. Họ có vẻ ít nghĩ xa như vậy.

Những người lớn tuổi xưa cũ của thành phố này thường tỏ lộ u hoài, nói với tôi là họ nhớ lại các thế hệ cùng tuổi như chúng tôi dạo 1960-1970. Ngay chính Chủ tịch Quốc hội đương nhiệm, Nguyễn Thị Kim Ngân, vốn gốc tỉnh Bến Tre thời VNCH, cũng phải tâm sự lên tiếng khen nền giáo dục cũ của miền Nam.

Những ý nghĩ vụn vặt này đã tạo dịp cho tôi được sống lại những tự hào của một thời tuổi trẻ trong thành phố Sài Gòn, được hưởng nền giáo dục VNCH, với lý tưởng mộng mị cho một Việt Nam hùng mạnh tương lai.

Ra đi du học mong trau dồi kiến thức với tâm huyết hùng hục của một thanh niên tuổi 20, và sau này lúc ra đời làm việc ở nhiều nơi trên thế giới, vẫn mang trái tim phục vụ tuổi 30 dù mái tóc đã điểm sương.

HOANG DINH NAM

Nồng nhiệt đón người Mỹ trở lại Sài Gòn: Vợ của diễn viên Hollywood, bà Pamela Hasselhoff bắt tay các cô gái Việt Nam trong lễ đón chiếc phi cơ của United Airlines, Boeing 747-400 trong chuyến bay thương mại đầu tiên của một hãng hàng không Hoa Kỳ trở lại Tân Sơn Nhất tháng 12/2004

Và cùng với người Sài Gòn bấy giờ, tôi vẫn thấy bùng lên sức sống với giấc mơ xưa: Biết đâu sẽ có một ngày?

Di sản cộng hòa cho Việt Nam nay là gì?

A. VNCH và thành công kinh tế thị trường

Dù chưa được quen thuộc nhiều với các định chế kinh tế và tài chính quốc tế hay các nền kinh tế tư bản lớn, VNCH đã biết sớm theo các qui luật của nền kinh tế thị trường và nhất là nhấn mạnh vai trò khu vực tư nhân.

Điều này tương phản hoàn toàn với nền kinh tế VN bây giờ, sau 44 năm thống nhất, vẫn loay hoay với lý thuyết "kinh tế thị trường theo định hướng xã hội chủ nghĩa" mà không ai chứng minh được.

Các thay đổi lớn sau ba thập niên Đổi Mới từ những năm 1986-1989 đã giúp VN có một bộ mặt tương đối phồn thịnh ở các thành thị, nhưng đi dần vào bế tắc nếu không có các cải cách thể chế song hành với cải cách kinh tế ở giai đoạn tới. So sánh thời kỳ 21 năm dưới VNCH với thời gian ít hơn một nửa so với 44 năm của nước VN thống nhất, hai di sản kinh tế nổi bật của VNCH là:

Cách mạng Xanh

Đặc biệt là chính sách "Cải Cách Điền Địa" dưới thời Đệ Nhất Cộng Hòa được tiếp nối bởi "Người Cày Có Ruộng" dưới thời Đệ Nhị Cộng Hòa, nhằm lấy lại các mảnh ruộng bao la nằm tập trung trong tay một số nhỏ đại điền chủ từ thời Pháp thuộc, phát đất rộng rãi cho các tầng lớp nông dân và khuyến khích tự do trồng trọt, nhất là lúa gạo, để miền Nam tự cường.

Ngoài ra, và quan trọng nhất, là những năm về sau Chính phủ VNCH đã cho áp dụng một chính sách qui mô cho gieo hạt lúa mới "Thần Nông" trên toàn vùng đồng bằng Cửu Long, làm tăng gia đột biến năng suất trồng lúa và mức sản xuất gạo của đất nước, đưa đến cả khả năng xuất cảng gạo bắt đầu vào năm 1974. Đây là thành tích kinh tế đáng kể của VNCH khi cuộc chiến tương tàn cũng đi vào giai đoạn ác liệt nhất.

Nước VN thống nhất sau tháng 4/1975 mới chỉ nhận ra tầm quan trọng của chính sách sản xuất lúa gạo tự do với Đổi Mới từ năm 1986 khi đến bờ vực của nạn đói, lúc không sản xuất đủ gạo ăn và dân chúng bắt đầu phải trộn cơm với bo bo từ những năm 1980.

Từ khi chính phủ trung ương ở Hà Nội thay đổi chính sách bằng "ngòi bút" từ nghị quyết năm 1986 cho phép dùng giá cả và sản xuất tự do, di chuyển gạo từ vùng thừa sang vùng thiếu, đã làm lại cuộc "cách mạng xanh" nói trên của VNCH, khởi đầu toàn chiến lược đổi mới nông nghiệp và tiếp đó "lột xác" toàn nền kinh tế trong ba thập niên theo sau.

Điều đáng lưu ý là cuộc cách mạng này đã được thừa hưởng di sản có sẵn của chính sách tự do trồng trọt ở đồng bằng Cửu Long, diện tích trồng đã được phân phối rộng và công bằng ở miền Nam, và nhất là kiến thức nông gia trong việc canh tác lúa "Thần Nông" đã có sẵn. Đáng kể hơn là việc có thể đem kỹ thuật và giống lúa này ra đồng bằng sông Hồng ngoài Bắc, khiến mức sản xuất lúa gạo của toàn cõi tăng kỷ lục, và không ngạc nhiên khi chỉ chục năm sau VN đang từ thiếu gạo ăn trong nước, trở thành xứ xuất cảng gạo hạng ba thế giới sau Thái Lan và Ấn Độ.

Khai thác dầu khí

VNCH đã tìm ra vài "túi dầu" đầu tiên vào các năm 1973-74 ở thềm duyên hải Vũng Tàu, chỉ tiếc là chưa kịp thì giờ và vốn đầu tư khai thác để tìm ra dung lượng lớn đáng kể đủ hấp dẫn các nhà đầu tư nước ngoài. Ngoài ra, tình trạng thiếu an ninh do cuộc chiến tiếp diễn hàng ngày đã là yếu tố quyết định khiến các nhà đầu tư ngần ngại.

Nhiều quan sát viên quốc tế và nhà bình luận chính trị sau này đã tiếc cho VNCH là chưa đủ thời gian để khai thác các mỏ dầu và khí ngoài khơi khổng lồ, nhất là đủ để hấp dẫn các hãng dầu Hoa Kỳ.

Nếu có, và nếu các hãng này ký kết khai thác với chính phủ miền Nam đạo đó, chưa chắc gì có cảnh Henry Kissinger ký kết bán đứng VNCH vào năm 1972, sửa soạn cho hiệp định ngừng bắn Paris 1973 và ngày nhân dân miền Nam phải bỏ cuộc tháng 4/75.

Sau 1975, nước VN thống nhất thừa hưởng trọn vẹn và dầu khí từ miền Nam trở thành tài nguyên chủ lực của nền kinh tế VN bây giờ. Ngoài việc đem lại số xuất cảng đáng kể hàng năm cho dân chúng và nguồn lực phát triển, đáng tiếc là một phần tài nguyên đó cũng bị mất mát do tham nhũng và đầu tư phung phí như các tài liệu điều tra mới đây về đầu tư ở Venezuela chỉ ra.

Không cần nhìn đâu xa phức tạp hơn, phải chăng một phần di sản của VNCH là đây?

B. Nền dân chủ của VNCH

Nền dân chủ phôi thai của Đệ Nhất Cộng Hòa (1955-1963) trong khung cảnh mới dành lại độc lập và nền dân chủ được củng cố thêm của Đệ Nhị Cộng Hoà (1967-1975) tuy khiêm nhường và tương đối, do bị đe dọa hàng ngày bởi cuộc chiến, vẫn cho phép nhân dân miền Nam sống hạnh phúc trong khuôn khổ nhân quyền được tôn trọng theo hiến chương Liên Hiệp Quốc và các quyền tự do căn bản nhất như bầu cử, ngôn luận, hội họp, biểu tình v.v...vẫn được thực thi.

UIG VIA GETTY IMAGES

Một ngôi chùa của người Hoa trong Chợ Lớn

Chủ trương pháp trị, hay thượng tôn pháp luật (rule of law) của cả hai nền Cộng hòa với bầu cử Quốc hội và Tổng Thống tương đối tự do; nền hành chánh trung ương và địa phương được điều khiển bởi các chuyên viên kỹ trị được đào tạo bài bản trong các trường chuyên môn (thí dụ nổi bật là trường Quốc gia Hành chánh của miền Nam). Ở mỗi tỉnh, người tỉnh trưởng là nhân vật chính trị hay quân sự do Chính phủ trung ương bổ nhiệm, nhưng Phó Tỉnh trưởng thường là chuyên viên kỹ trị.

Trái lại, Việt Nam thống nhất bây giờ mới chỉ cổ võ cho bầu cử tự do nhưng chưa bao giờ được thực hiện trong thực tế qua các cuộc ứng cử và bầu cử các Hội đồng Nhân dân và Đại biểu Quốc hội.

Tương tự, Việt Nam bây giờ mới bắt đầu học hỏi kinh nghiệm về cải cách hành chính như dưới thời VNCH và cử chuyên viên kỹ trị ở cấp trung ương và địa phương.

Quốc hội Việt Nam bây giờ mới sửa soạn các dự thảo luật đề nghị bổ sung thẩm quyền của Thủ tướng trong việc áp dụng những mô hình mới về tổ chức bộ máy từng Bộ, cơ quan ngang Bộ, các cơ quan thuộc chính phủ trung ương, và chính quyền địa phương cấp Tỉnh và cấp Huyện.

Theo đó, Thủ tướng cũng có thêm quyền thành lập, sát nhập, hay giải thể các cơ quan, tổ chức hành chính khác thuộc cấp Tỉnh và cấp Huyện.

C. Các tổ chức Xã hội Dân sự

Các tổ chức này dưới thời VNCH được tự do thành lập và hoạt động với qui chế tự trị về cả hành chính và tài chính. Ví dụ như Tổng liên đoàn Lao công hay các Tổ chức chính trị, xã hội và Hiệp hội.

Còn hiện nay, Nhà nước tìm mọi cách để trì hoãn không trình ra Quốc hội hai Dự luật lập hội và Biểu tình, mặc dù hai quyền này của dân đã quy định trong Hiến pháp 2013.

Người dân cũng không được quyền ra báo, như đã duy định trong "quyền tự do ngôn luận" ở Điều 25 Hiến pháp 2013 viết:

"Công dân có quyền tự do ngôn luận, tự do báo chí, tiếp cận thông tin, hội họp, lập hội, biểu tình. Việc thực hiện các quyền này do pháp luật quy định."

MICHAEL OCHS ARCHIVES

Sinh viên biểu tình chống chính phủ Nguyễn Khánh, tháng 8/1964 ở Sài Gòn

Như nói ở trên, những dòng viết ngắn của tôi nhân dịp 44 năm từ biên động lịch sử 30/04/75 không phải là để thêm nước mắt cho một đau buồn còn ghi đậm dấu trong tâm hồn tôi, một con dân Việt Nam Cộng hòa cũ.

Với thời gian hơn 50 năm từ tuổi thiếu niên rời trường, ra nước ngoài du học, rồi bôn ba theo vận nước nổi trôi làm việc bên ngoài, tôi lại tìm cách "chim quay về tổ" trong 12 năm để tò mò xem xứ mình ra sao.

Nhưng cuối cùng, sau những trải nghiệm với thực tế và con người "mới", tôi lại phải ra đi tìm về một nơi qui ẩn để nghĩ lại đời mình và quê hương cũ một cách bình tĩnh hơn.

Tôi tự cho mình trên nguyên tắc là người thuộc "Bên Thua Cuộc" với hai cơ hội bỏ lỡ từ thời 1963 của Đệ nhất Cộng hòa và 1975 của thời Đệ nhị Cộng hòa. Nhưng không phải hoàn toàn do lỗi chúng ta, mà quan trọng hơn là do sự phản bội của nước bạn "đồng minh" Hoa Kỳ không giữ lời cam kết ngăn chặn cuộc tấn công miền Nam của lực lượng cộng sản.

Lời hứa bằng giấy trắng mực đen của Tổng thống đảng Cộng hòa Richard Nixon lúc bấy giờ đã hứa bằng văn thư với Tổng thống VNCH Nguyễn Văn Thiệu, sau khi ông Thiệu bằng lòng ký Hiệp định Paris 1973.

Do đó mà chúng ta đành chấp nhận kiếp tha hương hiện tại do số mệnh đi từ vận nước không khá kéo dài suốt từ hơn 70 năm nay.

Dù không giữ được miền Nam thân yêu, nhưng chúng ta, những người miền Nam đã để lại di sản VNCH đáng kể cho cả đất nước và dân tộc hôm nay và tương lai.

Các kênh truyền thông và các cuộc tiếp xúc của tôi với người trong nước đều cho thấy đại đa số đồng bào ta đều hướng về di sản đó với lòng thán phục và thiện cảm, cũng như lòng ngưỡng mộ của họ với các nền dân chủ tiên bộ phương Tây.

Một cách công bằng, chúng ta cũng phải nhìn nhận về "legacy" của "Bên Thắng Cuộc" (như tựa đề cuốn sách của Huy Đức), nói đúng ra là huyền thoại "chiến thắng" của họ năm 1975 nhờ vào sự mệt mỏi bỏ cuộc của Mỹ do áp lực chính trị ngay từ trong lòng Washington, D.C. và tham vọng chính trị cá nhân của Henry Kissinger muốn bỏ rơi VNCH như "món quà chuộc" lấy lòng Trung Hoa, mở ra chiến thắng chính trị và thương mại cho Mỹ với thị trường rộng lớn 1,3 tỷ dân Trung Hoa.

Phản khác, họ đạt được chiến thắng quân sự sau cùng nhờ sự yểm trợ tích cực bèn bí của Liên Xô và Trung Quốc.

Họ đã nắm được quyền hành chính trị, xét cho cùng thì cũng là một "legacy" thôi và nếu họ biết "góp vốn" bằng cái đó vào việc xây dựng một Việt Nam tương lai dân chủ và văn minh trong tình hòa giải dân tộc cả trong và ngoài nước, thì sẽ là công lao lớn cho dân tộc và đất nước.

Nhưng nếu các nhà lãnh đạo hiện nay chỉ biết nắm giữ quyền hành toàn trị, gặm nhấm quá khứ "vinh quang" của chiến thắng 1975 thì "di sản" đó sẽ bị lịch sử xóa đi nhanh chóng.

Đã trải qua thời VNCH, cuộc sống ở hải ngoại và có dịp về Việt Nam ngày nay thường xuyên, tôi tin vào lẽ tuân hoàn của Trời Đất sẽ phải áp dụng cho quê hương cũ: "Cùng tắc biến, biến tắc thông..."

Nhiều người lãnh đạo cũ của VNCH ở tuổi 35-50 lúc ra đi năm 1975 đều đã nằm xuống.

Nhóm lãnh đạo 60-80 tuổi của VN bây giờ cũng phải ra đi vì quy luật thời gian trong 5-10 năm nữa.

Các tang lễ liên tiếp của thế hệ lãnh đạo cộng sản 'kháng chiến' gần đây và sắp tới cho thấy họ đang thành quá khứ, và không phải một mà hai ba thế hệ khác trẻ hơn đang trưởng thành, chỉ chưa có quyền được làm chủ quốc gia.

Đất nước không thể "tắc" mãi như thế này, và sắp đến lúc phải có chữ "THÔNG" mà thôi.

Nhất là các thế hệ trẻ 25-55, lớp người quyết định vận mệnh của đất nước Việt Nam trong 5-10 năm nữa, sẽ nối tiếp bỏ đũa lãnh đạo và, cùng với thế hệ trẻ gốc Việt lớn lên ở hải ngoại quay về, họ sẽ có thể hướng đất nước về một hướng tốt đẹp hơn nhiều.

Và tôi tin rằng họ sẽ để lại tên tuổi trong lịch sử một Việt Nam dân chủ, phồn thịnh, hùng cường trong vùng Đông Nam Á.

Bài thể hiện quan điểm riêng của tác giả Vũ Thăng Long, gửi bài tới Diễn đàn BBC News Tiếng Việt từ California, Hoa Kỳ. BBC sẽ tiếp tục giới thiệu các bài về chủ đề 30/04 trong những ngày tới.